

TERRA RUBRA

Full informatiu de la Vila de TARROJA - Any 20 - Setembre-octubre de 2011 - Núm. 132

EDITORIAL

Convertir els gestos en troballes, en oportunitats, segurament és un do.

Un diumenge d'aquest mes de setembre Tarroja es convertí en una festa, amb la "Primera trobada de saurins de Catalunya".

Qui són, doncs, els saurins?

Persones que tenen o s'atribueixen la capacitat de descobrir coses ocultes sota la terra, especialment aigües subterrànies, valent-se d'una vareta o d'un pèndol.

Etimològicament de l'àrab *zuhari*, derivat de *zúhara*, planeta Venus de *zahar*, brillar, per semblança de procediments entre astròlegs i saurins.

El programa de la jornada començà amb una taula rodona sobre la radioestèsia i la pràctica dels saurins assistents: Sanromà de Vespella de Gaià, Antoni Amigó de Marcovau, Josep M. Amatller de Santa Coloma de Que-

ralt, Jordi Vendrell de l'Ordal, Jordi Vendrell fill de l'Ordal, Jordi Sugrañes de Reus, Albert Miralles de Rocafort de Queralt, Rosa Vilella de Mont-roig del Camp, Alejandro Mir de l'Aleixar i Rosa M. Canela de Cabra del Camp.

Cada saurí es va presentar i va fer un petit resum de la seva activitat: uns empresaris, altres, dedicats a la recerca de l'aigua com a eina de treball; altres, per tradició familiar, marcador i caçadors d'aigua; altres amb una especial sensibilitat per trobar-la. Tots convençuts que sota terra hi ha un gran misteri per descobrir.

En les seves reflexions van coincidir en la sensibilitat que cal tenir per ser buscadors d'aigua. La recerca cal fer-la amb sinceritat, senzillesa i bona fe, la qual cosa no vol pas dir que no es trobin freqüentment amb suspicàcies, recels i, sobretot, la incomprensió, la sol·litud... sabent però que només qui s'ha fet fort en el treball i el coneixement –sempre dolorós– de la realitat, pot restar sol.

La ciència avança, els geòlegs desenvolupen el seu paper, important sens dubte, però ni uns ni altres tenen l'exclusivitat certa per endevinar on es troba l'aigua i el nivell d'errades es reparteix a les dues bandes.

Saurins emocionats per haver tingut l'opunitat de reunir-se, poder-se expressar. Alhora, esperançats perquè la **primera jornada saurina** ja té en camí una segona i confiem que moltes més al darrere.

Aspecte de la sala de la vila, atents a la taula rodona de saurins

NOTÍCIES

- El dia 9 d'agost xerrada a la sala de la vila a càrrec de Pascual de Gomar. Experiència més enllà de mort Pascual després d'un accident. Va estar diagnosticat com a mort clínica a l'hospital, posteriorment es va recuperar i després de molt temps de reflexió va voler compartir la seva experiència amb els assistents. La sala es va omplir de gom a gom (unes dues-centes persones). Una vegada la xerrada va acabar, es va dilatar amb un col·loqui molt participatiu.

- Ens plau comunicar a tots els socis i subscriptors de Terra Rubra que la segona setmana d'agost va ser traslladat l'arxiu d'Estudis Tarrogencs, a un espai que l'Ajuntament de la vila ens ha proporcionat. Agraïm el gest de l'alcaldeessa i del consistori, també l'ajuda que hem rebut de la seva part i altres voluntaris en el moment del trasllat. Deixem, doncs, endarrere vint anys d'estança de l'arxiu a la rectoria i agraïm el suport que en el seu moment vam rebre.

- El cap de setmana 20 i 21 d'agost a la universitat del Cor Únic (tancat de cal Sr.

Imatge de Roy Listertun en primer pla i d'uns assistents al taller de cuina conscient

Pere) es va impartir un curs de cuina conscient a càrrec de Roy Listertun. L'assistència de públic fou considerable.

- A Tarroja es va celebrar el dia 18 de setembre, la Primera Trobada de Saurins de Catalunya. Podeu tenir-ne més informació en les pàgines següents.

Primera Jornada Saurina

- Dilluns 26 de setembre hi va haver un incendi en una de les tendes muntades en la universitat del Cor Únic, tancat de cal senyor Pere. Van acudir-hi d'immediat els bombers i els mossos. Ningú va prendre mal i el foc no va tenir majors conseqüències.

- Tenim a punt les participacions per la **RIFA DE NADAL** amb el **Número 25392**. Com cada any les participacions són de **5 euros** (4 de loteria + 1 de donatiu) Bona sort!

Errades: En el número anterior de Terra Rubra, en el programa de Festa Major deiem cercavila per grallers de Sanaüja i en realitat havíem de dir: "grallers dels Margeners de Guissona".

PRIMERA TROBADA DE SAURINS DE CATALUNYA (BUSCADORS D'AIGUA SUBTERRÀNIA)

Diumenge 18 de setembre, des de les 10 del matí a les 2 del migdia, els saurins, saurines i totes les persones interessades en la temàtica van gaudir de la “1a Trobada de Saurins de Catalunya a Tarroja”.

El programa era prou engrescador. Obrí l'acte l'alcaldesa amb la benvinguda a tots els assistents, va explicar el com i el perquè de la 1a jornada a Tarroja.

A continuació, l'Il·lustre Senyor Salvador Bordes, diputat del Parlament de Catalunya, va fer un repàs de les necessitats d'aigua a la Segarra, fent palès que, encara avui algunes poblacions tenen manca de l'aigua de boca, tot i que la connexió amb el canal Segarra-Garrigues hagi anat millorant la qualitat de les poblacions que ja hi estan connectades.

Seguidament, Rosa M. Canela agafà el micròfon per marcar el ritme de la jornada, la qual cosa no va desajustar-se en cap moment a la previsió.

En el primer acte, “Taula rodona”, els saurins que la formaven van tenir l'oportunitat de presentar el seu treball, alguns, amb emoció visible per l'escaiença de poder ser escoltats per un auditori tan nombrós i espectant. Saurins, joves i grans avesats a cercar l'aigua van formar la taula rodona. Professionals universitaris que han dedicat anys a investigar sobre radioestèsia, teràpèutes que treballen amb teràpies naturals i energètiques, simpatitzants i afeccionats vam assistir com a públic. La sala de la vila es va omplir de gom a gom, unes 170 persones. L'avinentsa del col·loqui va brindar la paraula a tots. Així, es va poder resoldre

Il·lustre Senyor Salvador Bordes, diputat al Parlament de Catalunya, a la dreta, Lourdes Castellana alcaldessa de Tarroja

Membres que formaven part de la taula rodona

Organització de grups pels tallers

En busca de l'aigua, amb més o menys habilitat

dubtes, satisfer curiositats i obrir finestres a noves expectatives en un camp que té molt per investigar.

Tots van poder expressar la seva opinió, el seu treball, en un temps rigorosament marcat per la moderadora.

La Rosa Ma Canela i Balsebre, va presentar el llibre “Bruixots de l'aigua. Els saurins a Catalunya” del qual n'és autora. Cal només repassar el sumari per adonar-se de la senzillesa, la diversitat i la quantitat d'informació amb què presenta el tema. Fàcil i planer de llegir, esquer per als curiosos, pràctic per a un apropament a la tècnica i al respecte dels saurins.

Abans de cloure, i jo diria que va ser un fet espontani, no esperat, el saurí més gran que va participar en la taula rodona, Antoni Amigó, es va acostar al micro i va obsequiar a l'alcaldesa i a la Rosa M. Canela amb una vareta de saurí, en record de la jornada.

El senyor Adrià Marquilles, president del Consell Comarcal, va cloure l'acte.

Tot seguit es van organitzar els grups per començar els tallers en camp lliure, d'aquesta manera es va poder aprendre i acostar a la pràctica dels saurins. Tots hauríem volgut tenir la vareta màgica per buscar i trobar. Vam finalitzar el taller més convençuts que, “el secret del saurí” rau en la constància, la senzillesa, l'esforç, i la bona fe, però sobretot en l'amor a la terra i a la feina

Tot a punt per dinar. La Garbiana Pageda preparà un àpat ecològic excel·lent

Obsequi de la vareta a l'alcaldesa i a Rosa M. Canela. A la dreta, el senyor Adrià Marquilles president del Consell Comarcal

Compartir el dinar i allargar la tertúlia fins a darrera hora va ser un valor afegit a la jornada. Tenir oportunitat de conversar tots plegats, escoltar, descobrir, sense cap mena de pressa és una vàlua incalculable.

JOSEFINA CARULLA I PORTA

BÉNS D'ANDREU TELLA, DE TARROJA, A CERVERA (1687)

La família Tella, de Tarroja, almenys durant la segona meitat del segle XVII, no solament posseïa béns en aquesta població segarrenca, també en tenia a la vila de Cervera. Ho sabem per una anotació en un llibre de l'any 1687, en el qual consten les declaracions d'aquelles persones que tenien béns tant dins la població de Cervera com en el seu terme per tal que aquests béns fossin valorats i s'establís l'impost corresponent.¹ L'import total dels béns que Andreu Tella tenia a Cervera era de 5.120 lliures, una quantitat realment força elevada.

Aquesta anotació, convertida al català actual, diu el següent:

Andreu Tella, de Tarroja

Primer, una casa amb un portal situada al barri de Capcorral, davant l'església de Sant Antoni, valorada en 550 lliures.

Cal Tella pel darrere de la casa, l'eixida de pedra que dona cobert al pati on es troba l'espai pels carruatges

Ítem, un hort contigu a la casa, d'una quarta part de pórca de superfície, valorat en 20 lliures.

Ítem, un farraginal contigu a la casa, de mitja pórca de superfície, valorat en 15 lliures.

Ítem, una peça de terra, una part de vinya i olivers i una altra part campa, de nou jornals i deu pórques de superfície, situada a la partida de la Bassa del Salze, valorada en 1.225 lliures.

Ítem, una peça de terra campa, amb aigua per regar, de dos jornals i mig de superfície, situada al rec de Framenors, valorada en 1.245 lliures.

Ítem, una peça de terra de vinya, amb una masia i un bosquet, de vint-i-set jornals i deu pórques de superfície, situada a la partida de la Pedrera, valorada en 1.600 lliures.

Ítem, una peça de terra campa, de tres jornals de superfície, situada a la partida de la Franquesa, valorada en 150 lliures.

Ítem, un hort amb parets, clos, de dues pórques i tres quarts de pórca de superfície, situat al rec de Framenors, valorat en 315 lliures.

**JOSEP M. LLOBET I
PORTELLA**

1. Arxiu Comarcal de la Segarra, Cervera, Fons Municipal, *Manifest*, 1687, f. 351 v.

OCELLS AL NOSTRE TERME (XX)

Còlit gris (*Oenanthe oenanthe*)

El còlit gris és un ocell que només podem veure en migració a la Segarra. És a dir, quan s'atura als nostres camps de camí entre les zones de cria del nord d'Europa i de l'alta muntanya als Pirineus i l'Àfrica, on passa l'hivern.

Ocell predominantment terrestre, li agraden els espais oberts i rarament es posarà en un matoll o arbre. Escull els camps de cultiu i, sobretot, els guarets, on buscarà insectes i altres animalons dels quals s'alimenta.

El còlit gris és un ocell molt bonic. Els mascles fan honor al seu nom i llueixen un gris platejat al dors. No obstant això, les femelles i els joves són de color crema no tan vistós.

És molt fàcil veure còlits grisos a la Segarra, però els haureu de buscar sobretot a finals d'agost i setembre, als guarets i camps de cultiu. Segur que en trobeu caminant i voletejant en busca d'insectes.

Bitxac rogenic (*Saxicola rubetra*)

El bitxac rogenic és un altre exemple d'ocell que només para a la Segarra durant un breu període de temps, quan fa la migració entre les zones de reproducció i hivernada. Cria en zones muntanyoses de Catalunya (només als Pirineus) i hiverna a l'Àfrica, al sud dels Sàhara.

No obstant això, és un ocell relativament fàcil de trobar a l'època adequada, que són els mesos de abril-maig i setembre. Llavors és possible trobar-los posats a les puntes dels matolls i petits arbres dispersos entre camps oberts.

Ocell petit, però de colors molt bonics, és fàcil de distingir per la seva cara negra amb una cella blanca molt marcada i el pit de color rosat. El seu cosí, el bitxac comú, no té la cella blanca i, a més, roman entre nosaltres durant tot l'any.

La millor manera de mirar de trobar aquest ocell és voltar pels camps i guarets durant els mesos d'abril o setembre, i fixar-nos en els moixons que voltin entre els matolls i altres possibles posaders.

CARLES GRANDE

LA LLENGUA CATALANA A LA ROMA D'ALEXANDRE VI

Fullejant el llibre de la Zenia Sacks Da Silva, *The Spanish connection. Spanish and Spanish-American Literature in the Arts of the World*, hi llegeixo uns mots ben suggerents, fent referència al fet que Roderic de Borja es coronés Papa. L'autora escriu: "Clarament, amb el control de l'estat papal en vingué la infiltració dels costums espanyols a Roma, tal com ja havia passat a Nàpols. Calixt fou succeït pel seu nebot Roderic, el cèlebre Alexandre VI, en la cort papal del qual l'espanyol esdevingué la llengua oficial, tal com havia passat a la cort napolitana"¹.

Encara que l'autor digui explícitament que la llengua oficial de la Cúria del Papa Borja fos l'espanyol, i que avui dia tothom identifiqui l'espanyol amb el castellà, això no era així al segle XV ni a començament del XVI. La prova més evident és que és universalment conegut i comentat de tot erudit solvent que la llengua oficial tant a la cort de Calixt III com d'Alexandre VI era el català.

Així ho assegurava el Pare Batllori al seu estudi sobre "El català, llengua de Cort a Roma durant els pontificats de Calixt III i Alexandre VI", on deixa palès que es va utilitzar "el català com a llengua de cort en la Roma dels Borja"² i que, aquesta "era

la llengua dels familiars i dels més privats col·laboradors dels dos pontífexs, raó per la qual era respectada per altres cortesans i pels oficials de la cúria pontifícia"³. Així mateix, després de constatar que a la cúria també s'hi usaven de forma normal el llatí i l'italià, i de documentar un parell d'italians que empraven el català en terres catalanes, innova que "llevat d'aquests casos d'italians residents en terres de llengua catalana, no en coneixem cap d'un italià que, al palau de Calixt III o d'Alexandre VI, hagués après i practicat el català com a llengua de cort"⁴. I acte seguit rebla: "Però el fet que aquest fos emprat entre ells per cortesans i curials provinents de terres de llengua castellana, o pel papa quan a ells s'adreçava, basta per a poder parlar-ne com d'una de les llengües de la cort pontifícia en aquelles circumstàncies. L'una cosa i l'altra consten documentalment per als temps de Roderic de Borja papa, cosa que permet de suposar que quelcom de semblant s'havia pogut esdevenir als de Calixt III"⁵. Amb tot, si tenim el compte el nombre ingent de catalans que van tenir càrrecs a la cúria de Calixt III i la gran quantitat que s'hi van relacionar de forma indirecta, com es desprèn de l'estudi i de les llistes que ens forneix En Josep Rius i Serra⁶, res no fa pensar el contrari. Ans tot fa creure també que la llengua dominant a

1 ZENIA SACKS DA SILVA, *The Hispanic connection. Spanish-American Literature in the Arts of the World*; Praeger Publishers, Westport, 2004, p. 44.

2 MIQUEL BATLLORI, "El català, llengua de Cort a Roma durant els pontificats de Calixt III i Alexandre VI", *La família Borja*; Obra Completa, vol. IV, Biblioteca d'Estudis i Investigacions-21, Eliseu Climent, Editor; València, 1994, p. 145.

3 Ídem.

4 Ídem, p. 146.

5 Ídem.

6 Vg. JOSÉ RIUS SERRA, *Catalanes y aragoneses en la Corte de Calixto III*; Biblioteca Histórica de la Biblioteca Balmes, Sèrie I, volum III, Editorial Balmes, S.A.; Barcelona, 1927, p. 28-113 i 139-145.

---

la cort d'aquest papa Borja va ser, sense cap mena de dubte, el català.

Ho ha vist així En Ximo Company, el qual dedica un capítol sencer del seu llibre a tractar de “la lliçó lingüística dels Borja” a Roma⁷, on ens recorda que “Calixt III va parlar sempre, fins que es va morir al 1458, la llengua que un elevat nombre d’habitants del Regne de València, va manllevar dels cristians procedents de Catalunya, això és el català”⁸. Segons ell, Alfons de Borja va parlar italià a Roma, “però sense descurar mai, ni un sol moment, el valencià que va aprendre amb els seus pares a Xàtiva”⁹. I assenyala: “Recordem, si més no, l’energia amb què va pronunciar en valencià el seu primer discurs de papa en contra del turc”¹⁰. Per acabar reblant decidit que, amb Calixt III i, sobretot, amb el seu nebot Alexandre VI, “a Roma, la llengua catalana jugava quasi el rol de llengua de Cort”¹¹.

A més a més, també tenim coneixement que el català no només va ser la llengua normal de relació entre Alexandre VI i els seus parents, servidors i connacionals catalans, sinó que també va ser la llengua de relació amb els castellans que s’hi van relacionar. Per això insisteix el Pare Batllori que “l’ús del català a la cort d’Alexandre VI per part de gent provinent de la Corona de Castella ens presenta la Roma del final del Quatre-cents i dels primers decennis del Cinc-cents”¹² tal com era: amb els papes vivint plenament en català

i fent del català la llengua normal de la Cúria Pontifícia.

És tanta la documentació escrita en català que avui coneixem de la cort d’Alexandre VI, especialment les seves cartes i les dels seus parents i servidors i amics, que En Max Cahner ha sentenciat que “ens trobem davant de la sèrie de cartes privades catalanes més nombrosa i més important de la cultura catalana des de l’edat mitjana fins al Renaixement, tant com a font de coneixement de la història eclesiàstica, política i social, com de la història de la llengua i de la literatura catalanes”¹³.

De conformitat amb En Modest Prats, “als palaus pontificis, doncs, ressonava, la llengua catalana, amb accent valencià en la majoria de casos, i a la cancelleria romana es redactaven, i hi arribaven, documents escrits en llatí, en italià i en la llengua del sant Pare, que era la de tants parents i protegits que s’havien emparat a l’ombra del soli romà”¹⁴. Per això mateix, està convençut que “el català fou, juntament amb el llatí i l’italià, la llengua pròpia de la cort pontifícia”¹⁵. I creu que, després dels estudis apareguts darrerament, “estem ja en molt bones condicions de mesurar les proporcions de la presència de la nostra llengua a la cort a la Roma pontifícia”¹⁶.

Per En Lluís Cabruja, En Pere Casanellas i la Maria Àngels Massip, “durant els segles XV i XVI la presència catalana a Itàlia esdevé transcendental: dos papes, Calixt III

---

7 XIMO COMPANYY, *Els Borja, espill del temps*; Col·lecció Politècnica-51, Edicions Alfons el Magnànim – Institut Valencià d’Estudis i Investigació, València, 1992, p. 48-50.

8 Ídem, p. 48.

9 Ídem.

10 Ídem.

11 Ídem, p. 49.

12 M. BATLLORI, op. cit., p. 150.

13 MAX CAHNER, “La correspondència dels Borja”, *Els temps dels Borja*; Ajuntament de Xàtiva – Consell Valencià de Cultura, València, 1996, p. 82.

14 MODEST PRATS, “Pròleg” a *De València a Roma. Cartes triades dels Borja*; edició i estudi de Miquel Batllori, Sèrie gran-21, Quaderns Crema, S.A.; Barcelona, 1998, p. 30.

15 Ídem, p. 28-29.

16 Ídem, p. 30-31.

Alexandre VI, papa

(1456-1458) i Alexandre VI (1492-1503), eren de la família valenciana dels Borja i van fer del català la llengua usual de la cort pontifícia¹⁷.

A una comprensió semblant ha arribat En Joan F. Mira, que, al seu llibre sobre *Els Borja*, ens narra: “Tant com el seu oncle Calixt III, el papa Alexandre VI sabia perfectament que a la cort vaticana, i a Roma, en últim extrem només hi podia confiar en els seus parents i amics, i en els seus compatriotes. Roma es va tornar a omplir de gent vinguda de València, de Mallorca o de Lleida; de valencians que residien a Nàpols i que van acudir a la ciutat papal davant de la nova situació favorable, i de militars, eclesiàstics, i tota mena d’aventurers connacionals del papa, que arribaren buscant un benefici, un càrrec o simplement l’oportunitat d’un negoci. De fet, van ser molts els valencians que ocuparen càrrecs i oficis en la cort, des

dels metges Gaspar Torrella i Pere Pintor (autors de tractats sobre la pesta, el «mal francès» i altres malalties), fins a oficials de la guàrdia, capitans de castells, barbers, rebosters i altres empleats de la casa del papa. L’abundància de compatriotes de la casa del papa va ser tal, que la seua llengua era de fet la llengua de la cort vaticana, la llengua del palau, de les cuines i del servei privat del pontífex i la llengua que ell mateix va usar sempre amb els seus fills –nascuts a Itàlia i de mare italiana– tant de paraula com en les cartes que en conservem¹⁸. I conclou que “el papa Alexandre se sentia còmode i segur, reconfortat, entre tanta gent de la seua sang i de la seua terra, i per a molts valencians d’aquells anys, Itàlia era la seua Amèrica i Roma el seu Eldorado particular: un lloc on l’or circulava en abundància, sobretot al voltant de la cort i la cúria papal, i no era gens difícil de tocar¹⁹”.

I en una altra obra, *Nosaltres els italians*, editada sis anys després, ho sintetitza magníficament, perquè, en parlar de la importància del català a Roma, rubrica: “No m’estaré tampoc de recordar que, durant els anys dels dos papes Borja, la llengua catalana va ser present a Roma com segurament mai no ho ha estat cap llengua estrangera: en la cúria i en la cort, en la família papal i en els palaus vaticans, en els cercles de tants cardenals, en els ambients militars, i a tot arreu on eren presents centenars de centenars dels incòmodes *catalani*”²⁰. I insisteix: “No sé si Roma havia conegut mai, ni ha tornat a conèixer, una presència no italiana tan forta i tan intensa com

17 LLUÍS CABRUJA, PERE CASANELLAS, M. ÀNGELS MASSIPIBONET, *Història de la Llengua Catalana*; Columna Edicions, Barcelona, 1987, p. XXXV.

18 JOAN F. MIRA, *Els Borja. Família i mite*; Edicions Bromera, S.L., Alzira, 2000, p. 59-60.

19 Ídem, p. 60.

20 JOAN F. MIRA, *Nosaltres els italians*; Institut d’Estudis Catalans, Barcelona, 2004, p. 13-14.

---

aquesta. Pel que en sé, la meua impressió és que no”²¹.

Era tanta la naturalitat amb què els papes Borja empraven la seva llengua, que, encara que semblés impensable, Alexandre VI no va utilitzar mai el castellà, llevat de quatre mots en textos escadussers. El Pare Batllori és molt contundent en aquest punt, ja que, per ell, aquest Papa “empra espontàniament el català per als afers familiars, el llatí per als de la cúria romana i l’italià per a la política peninsular (hom coneix només algunes ratlles del papa en castellà)”²².

I ara també fan molt de sentit aquells mots d’En Pietro Bembo que, exposen que “els romans canviaven segons el canvi de Senyors que feien la Cort”, però, si “pocs anys enrere havia estat tota nostra, ara era canviada i esdevinguda estrangera en gran mesura”²³. En Bembo també afirma que “per això, com que els espanyols havien manat llur poble a servir llur Pontífex a Roma i València havia ocupat el turó Vaticà, als nostres homes i a les nostres dones ja no els plaïa tenir a la boca altres veus ni altres accents que l’espanyol”²⁴. S’entén ben clar: als romans no els plaïa parlar i imitar sinó l’espanyol de València, que és el mateix que dir que es desfeien per parlar català.

Per tant, quan es parla tot sovint de la llengua espanyola a la cúria dels Borja --o, com és el cas de la Zenia Sacks, a la cort d’Alexandre VI--, hem d’interpretar que

Apartament dels Borgia, Roma

s’està parlant únicament i exclusiva de la llengua catalana, que també era llengua espanyola.

Llavors, continua sent altament revelador el que aquesta estudiosa segueix exposant sobre l’oficialitat de la llengua espanyola a la cúria papal, car, segons ella, “això és testimoni pel fet que el Cardenal Pietro Bembo, d’advocat més eloqüent de la llengua italiana, modelada en l’idioma de Boccaccio i Petrarca, va dedicar temps a aprendre l’espanyol. A la seva *Prose delle volgar lingua*, Bembo no amagava un cert menyspreu per aquest idioma que estava impregnant la llengua italiana, encara que ell no aprovés que, a Roma, els homes i les dones imitessin la terminologia espanyola, els accents i les peculiaritats com a una pràctica elegant”²⁵.

Dels mots de la Zenia Sacks se’n continua desprenent amb una gran transparència que els romans imitaven la llengua catalana, n’agafaven paraules, girs, l’accent, particularitats, perquè trobaven que parlar català feia elegant. I que justament per això Bembo

21 Ídem, p. 14.

22 M. BATLLORI, op. cit., p. 158.

23 *Prose di M. Pietro Bembo nelle quali si ragiona Della Volgar Lingua*; Giouan Tacuino, Venècia, 1525, foli 30.

24 Ídem.

25 Z. SACKS DA SILVA, op. cit., p. 44.

---

estudiava català i alhora estava preocupat per l'efecte que aquesta llengua tenia sobre l'italià i sobre els romans. És a dir, que l'italià i els romans s'estaven "impregnant" de català, perquè aquesta era la llengua de prestigi: la llengua del papa, dels seus familiars i amics, la llengua de la cúria i la llengua de milers de catalans que ja llavors vivien a Roma.

En aquest sentit En Thomas J. Dandeleth ha remarcat que, a més a més, dels cardenals, parents i servidors d'Alexandre VI, "una altre grup d'espanyols que val la pena destacar era els dels comerciants, bàsicament catalans, que establiren un comerç lucratiu entre Espanya i l'estat pontifici. Eren prou nombrosos per constituir un consolat, una mena de gremi comercial per protegir i controlar llurs interessos comercials, i construïren cases i magatzems al llarg de la ribera del Tíber, al barri del Trastevere, per emmagatzemar llurs mercaderies. Ells, juntament amb d'altres catalans de la ciutat, i amb la benedicció d'Alexandre VI, aixecaren la nova església de Santa Maria de Montserrat, en la qual tenien també una modesta confraria"²⁶.

En Rovira i Virgili també ho ha copsat exactament així. Per ell, "en temps de Calixte III i d'Alexandre VI, Roma s'omplí de catalans de totes les regions nacionals"²⁷. Per l'Egmont Lee, ben aviat, "sota Calixt III, un estol de catalans van davallar sobre Roma"²⁸. I la Zenia Sacks aporta el testimoni d'En Paolo da Ponte, que, en descriure Roma al

1458, just quan finia el pontificat de Calixt III, ens advera que a la ciutat "non vi sono se non catalani"²⁹.

En Ximo Company, en aquest mateix caient de coses, també s'ha adonat que amb el nomenament papal de Calixt III, "València, els valencians i el valencià es posaven de moda a Roma", per tal com "310 persones de la «terreta» començaven a ocupar els càrrecs més preuats i buscats a la cort pontificia. Els italians van protestar, però més ho haurien d'haver fet els valencians. A la fi, Calixt III gairebé va despullar València d'intel·lectuals, de gent preparada i competent en nombrosos càrrecs importants. El bo i milloret de l'elit valenciana va sofrir un impecable èxode cap a Itàlia"³⁰.

L'observació de la presència abassegada de catalans a Roma també la subscriu En Benedetto Croce, que ens assegura que Calixt III es va dedicar "a cridar a Roma un eixam de parents seus, fins a l'extrem que a la primera nòmina de cardenals que nomenà al 1456 escollí tres espanyols, entre ells el seu nebot Roderic de Borja, Lluís Milà de València, també nebot seu, i un fill del rei de Portugal. La ciutat de Roma es poblà d'espanyols, principalment oriüds de les províncies valencianes i catalanes. «No s'hi veuen sinó catalans» escrivia Paolo da Ponte al 1458, i un estudiós de la Roma de llavors afirma que «s'introduïren a Roma costums i jocs espanyols i fins i tot l'accent espanyol»³¹. I no es pot estar de comentar que "la llengua espanyola era llavors molt utilitzada a Roma"³².

---

26 THOMAS J. DANDELET, *La Roma española (1500-1700)*; traducció de Lara Vilà Tomàs, Crítica, S.L.; Barcelona, 2002, p. 45.

27 ANTONI ROVIRA I VIRGILI, *Història de Catalunya*; Editorial La Gran Enciclopedia Vasca, Bilbo, 1978, vol. VII, p. 434.

28 EGMONT LEE, *Sixtus IV and Men of Letters*; Temi e Testi-26, Edizioni di Stori e Letteratura, Roma, 1978, p. 37.

29 Z. SACKS DA SILVA, op. cit., p. 52, nota 6.

30 X. COMPANYY, op. cit., p. 20.

31 BENEDETTO CROCE, *España en la vida italiana del Renacimiento*; traducció de Francisco González Ríos, Editorial Renacimiento, Sevilla, 2007, p. 124.

32 Ídem, p. 133.

Tot i que s'imposi sol i gairebé sense arguments, que els espanyols d'Itàlia i, més precisament de Roma, eren únicament els catalans, he trobat que un autor espanyol també ho subscriu. Es tracta d'En José María Díaz Fernández, pel qual, "els espanyols que amb Calixt III ompliren la cort pontificia eren designats normalment com a «catalani». I ho eren"³³.

Castell San't Angelo, Roma

Per tant, em sembla evident, que si València va ocupar el Vaticà amb la seva gent; si a Roma no s'hi veien sinó catalans, perquè català era el papa, els seus parents, assessors, caps militars, cancellers, diplomàtics i amics, els quals parlaven català entre ells, i s'escriuien en aquesta llengua, quan hom parla de *l'accent espanyol* i de *la llengua espanyola*, és que hem de llegir amb tota naturalitat "accent català" i "llengua catalana". I quan hom parla que hi havia italians que estudiaven l'espanyol cal interpretar sense cap mena d'embut conceptual que estudiaven català.

I això és important saber-ho i tenir-ho clar, perquè quan la Zenia Sacks subscriu

que "amb el casament de la filla d'Alexandre, Lucrècia, amb l'Alfons d'Este al 1502, la infiltració cultural espanyola a la península italiana arrelà tan definitivament i extensament, que no es va poder considerar mai més com un fet limitat i puntual"³⁴, ens està dient que la cultura catalana arrelà a Itàlia d'una forma insospitada, pregona i permanent. I que quan ens recorda que, "òbviament, el paisatge de la literatura italiana d'aquest període reflecteix plenament l'entorn sociopolític, i fa inevitable que els poetes italians poguessin incorporar a les seves obres aquestes influències i costums espanyols que ja eren part essencial de les seves vides"³⁵, ens torna a posar en evidència que la vida catalana va esdevenir la substància bàsica de la literatura italiana d'aquells moments.

Un període que caldria tornar a revisar, a estudiar, amb el màxim de rigor i dedicació, però no pas posant la llengua castellana ni la cultura de Castella al mig de Roma i al mig d'Itàlia, sinó pensant en l'ànima de Catalunya: la seva gent, la seva llengua els seus costums, la seva roba, la seva cuina, la seva ciència, les seves gestes, la seva història, la seva filosofia, la seva religiositat, la seva política, la seva literatura, les seves arts. Tot això que els catalans de llavors portaren a Sicília, a Nàpols, a Roma, i a Itàlia en general, i del qual només ens ha arribat l'eco llunyà—difús, perdut, distorsionat— que dos papes Borja, al Vaticà, van parlar català. O espanyol.

JORDI BILBENY

---

33 JOSÉ MARÍA DÍAZ FERNÁNDEZ, *Desde Santiago: personas y aconteceres*; tresCtres Editores, Santa Comba (A Corunha), 2003, p. 356.

34 Z. SACKS DA SILVA, op. cit., p. 44.

35 Ídem.

OPINEN ELS NOSTRES LECTORS

"SOM UNA NACIÓ"

El propassat 20 d'agost, em va sorprendre llegir a "La Vanguardia", a l'espai "Pel forat del pany" i sota el títol "La vida és un tuit", unes expressions del portaveu del grup popular extremeny, en què el S. Luís Alfonso Hernández (penjades al seu twitter), entre altres parides, justificava els vergonyosos fets protagonitzats per jugadors i entrenador del Reial Madrid, a les acaballes del partit de tornada de la Supercopa d'Espanya, perquè al seu entendre: "Estas cosas pasan cuando dejas jugar a equipos extranjeros en la Liga española". Bufa! un altre que reconeix, públicament, que no som espanyols. Gràcies, Sr. portaveu. Seríem molt feliços si aquesta opinió anés generalitzant-se i, cada vegada, fossin més els polítics i altres ciutadans que pensessin com vostè.

A això, que acabo d'explicar, cal afegir-hi les manifestacions d'altres personatges polítics i de l'esport en el mateix sentit. Permeteu-me que us en faci un petit resum de les més clares i punyents: Miguel Porlán "Chendo", actual delegat del Reial Madrid, en la seva època de jugador, després d'una Copa del Rei, guanyada pel Barça, concretament, contra el Reial: "Lo que de verdad siento es que esta Copa la haya ganado un equipo extranjero. Granero, jugador del Reial Madrid, encara en actiu, amb motiu de l'última Copa del Rei, jugada a València i que el seu equip va guanyar al Barça: "Esta vez la Copa se ha quedado en casa". Esperanza Aguirre, presidenta de la Comunidad de Madrid, quan Gas Natural/La Caixa va voler adquirir Endesa: "Endesa no puede salir de territorio nacional", en clara referència a l'estrangeria de Catalunya i, per últim, Manuel Pizarro, aleshores president d'Endesa: "Endesa antes alemana que catalana". És a dir que ells poden dir, amb la boca ben plena i públicament, que els catalans no som

espanyols i, en canvi, quan ho diem nosaltres s'obre la caixa dels trons.

Segur que us estareu preguntant a què vénen, ara, aquestes històries. Doncs bé, la meva intenció és fer-vos adonar del perquè del maltracte fiscal que estem patint, amb aquest gairebé 10 % ,que l'Estat espanyol ens obliga a lliurar al "Fondo de Solidaridad". Mentre el nostre país s'empobreixi, cada vegada més, la manca d'infraestructures ens està col·lapsant l'economia i el creixement: tenim la consideració de país estranger i, com a tal, la metròpoli, Espanya, ens aplica els percentatges propis d'una colònia. Ni més ni menys.

S'acosten les eleccions del 20 N, que, atesa la situació actual, prenen una importància gegantina. Ens hi juguem molt, moltíssim i, des d'aquesta àgora de "Terra Rubra", us vull demanar que voteu, massivament, els partits propis de casa nostra i prescindiu d'aquells que depenen, exclusivament, de les ordres que reben des de la capital i que, sempre, proves en tenim a dojo, ens han perjudicat i segueixen perjudicant-nos.

Som una nació i, per tant, cal donar la governabilitat als nostres. Siguem patriotes, que la veu dels diputats catalans ressoni, amb força, al Congrés dels Diputats, sense que hi puguin intervenir aquells polítics que tenen un peu allà i un peu aquí. No hem de permetre sucursalismes.

També em dirigeixo als empresaris, creadors de riquesa i a tots els qui conformem la societat civil catalana. No deixem sols als polítics de bona fe. Si entre tots fem pinya ens en sortirem.

Per últim, vull adreçar unes paraules d'agraïment a la Sra. Muriel Casals, presidenta d'Òmnium Cultural, pel seu demostrat patriotisme i per la seva esplèndida tasca en defensa de la llengua, la cultura i el país. Gràcies Muriel, per molts anys.

ANTONI MOLINÉ

LES LLAVORS, UNA PART DE LES PLANTES QUE VIATJA

Des fa uns anys, faig col·lecció de llavors, per estètica i sobretot per la senzilla raó que cada llavor és vida en conserva a l'espera d'un escenari favorable a la germinació. Per això m'entretinc a observar-les i admirar-les. Els egipcis i altres cultures de l'antiguitat les veneraven i expliquen que en Jean Jaques Rousseau, enciclopedista per l'època de la Il·lustració i també aficionat a la botànica, va fer al llarg de la seva vida la millor col·lecció de llavors de la França d'aquells temps. També nomenats botànics catalans, com Oriol de Bolòs, Francesc Masclans, Pius Font i Quer, i altres, en són constància històrica.

Les llavors són bocins de vida latent, i quan és el moment generen una nova planta que en el seu creixement, si tot va bé, fa flors i fruits i alhora de nou a més llavors.

Cadaquena és com un petit tresor de forma singular, que amb una estratègia de dispersió, quasi diferent o amb imperceptibles matisos, per cada una de les espècies, s'enginya per trobar un bon lloc per arrelar, escenari que no s'aconsegueix sempre en aquest món global cada vegada més complex.

D'aquestes característiques, sobretot les capacitats i els atzars de dispersió i possibilitats de sobreviure, dependrà l'èxit de la planta i dels seus gens.

Vet aquí que la meva col·lecció, sigui una insignificant i minúscula mostra heterogènia, de moment, d'uns 500 exemplars tan sols. Algunes d'àmbit mundial, ja que gràcies a la col·laboració d'alguns amics que viatgen arreu, algunes mostres són veritablement curioses, per no dir que aporten una certa raresa vegetal, tot i que la gran

majoria les he recollit en el nostre país, caminant per aquí i per allà, amb una bona lupa i un llibre de classificació de les espècies adequat.

Recomano, doncs, que quan pugueu, observeu i us endinseu en el món de les llavors per tal de comprendre un xic més el fenomen vida, en aquest cas dels vegetals. I si recordeu aquest breu escrit, me'n seguiu aportant alguna per a la col·lecció, com a anècdota dels vostres viatges i sortides. També hi ha xarxes de coneixement en l'àmbit social i d'economia vegetal:

http://www.wikilingua.net/ca/articles/r/e/d/Redes_de_intercambio_de_semillas.html

Cal comentar que arran de les activitats de l'espècie humana, sobretot en el creixement de la població, amb la insistent persistència a modificar l'estructura de la biosfera del nostre Planeta, una de les conseqüències poc comentades, és l'extraordinària disminució de la diversitat, en les espècies vegetals conreades amb finalitats econòmiques, actualment concentrades tant sols en unes 150, amb l'objectiu final de prioritzar les espècies de més producció, en detriment de la resta. Aquesta greu pèrdua de varietats ha establert fa temps que alguns països, es van fixar l'objectiu de fer bancs nacionals de llavors i en l'actualitat ja se'n comptabilitzen uns 1.400.

Els bancs de llavors consisteixen en llocs específics molt protegits, on s'emmagatzemen en unes condicions de màxima garantia, no solament les que tenen interès econòmic actuals i de futur, sinó també les que són menys productives o les que estan en un cert perill d'extinció. En aquests diguem-ne magatzems, amb uns nivells màxims d'estabilitat dels paràmetres ambientals, com l'humiditat, la llum i una temperatura de -18°C, com a mínim, es guarden curosament les llavors.

Ocell que s'emporta una llavor.

Les construccions es fan subterrànies, en punts geogràfics estratègics i fortament custodiats, donat el tresor biològic i alimentari que comporten, ja que representen una garantia estratègica del futur vegetal, tant pel nostre planeta com per l'alimentació de les persones, la ramaderia i també la resta de les espècies animals i les vegetals per elles mateixes.

Aquí podreu consultar la conservació en banc de llavors d'espècies de l'arc Mediterrani Occidental <http://www.nerium.net/plantaeuropa/>

Ara, prop de l'Àrtic i situada dins del permagel de l'illa de Svalbard (Noruega) on fa uns anys vaig poder apropar-m'hi, en ruta al redere de l'ós polar i la fresa de les balenes, s'ha inaugurat recentment, el que es podria anomenar com "Arca de Noé" de les llavors. Una gran volta subterrània a més de 100 metres de profunditat, que s'ha construït a la localitat de Longyearbyen, per tal de custodiar el banc de llavors més gran del món: http://ca.wikipedia.org/wiki/La_volta_amb_llavors_a_Svalbard

Finalitzat el full de ruta del projecte internacional de reserva de llavors global, la intenció és d'assolir la xifra de més de dos mil milions de llavors, corresponents a uns quatre milions i mig de mostres .

El problema que comporta tot plegat, a part del manteniment i custòdia d'aquest patrimoni

mundial, és la capacitat de germinació, ja que no totes les llavors es poden conservar amb una esperança de germinació a llarg termini, com per exemple, mentre que la melca <http://ca.wikipedia.org/wiki/Sorgo>, pot mantenir-se fins 20.000 anys, la civada <http://ca.wikipedia.org/wiki/Civada>, 2.000 anys i el blat <http://ca.wikipedia.org/wiki/Blat> uns 1.700 anys, en canvi els cigrons <http://ca.wikipedia.org/wiki/Cigrons> sols ho fan en uns 20 anys .

Aquesta heterogènia distribució de períodes de conservació de les llavors farà que la cura en el manteniment de moltes espècies requereixi una delicada i perseverant atenció, en la que els responsables internacionals del projecte, hauran d'esmerçar recursos suficients per la seva conservació i també garantir-ho en el temps, independentment dels conflictes a què habitualment afecten a la humanitat, i això ja es molt més complex.

Espero que amb la informació que veureu en els enllaços entre textos adjunts, podreu navegar i gaudir un xic més del que us explico i potser en començareu a col·leccionar.

Cornellà de Llobregat, 11 de juny del 2011

ROGER LLORET
(col·leccionista de llavors)
roger@pangea.org

Full informatiu de la Vila de Tarroja

Consell de Redacció: *Josefina Carulla, Narcís Saladrígues i Mercè Torra.*

Col·laboradors: *Jeroni Artigas, Josep M. Llobet, Ramon Castellà, Jaume Secanell, Alba Vallés, Núria Verdés i Ramon M. Verdés.*

Correcció: *Servei Comarcal de Català del Consell Comarcal de la Segarra*

<http://www.terrarubra.net> c/e: revista@terrarubra.net

Els articles publicats reflecteixen únicament l'opinió de qui els signa.

Núm. de compte de Caixa de Terrassa: 2074 0141 20 3211764105

Edita: «**Comissió d'Estudis Tarrogens**»
C/ de l'Església, 1 - Tel. / Fax 973 52 00 65
25211 TARROJA

Muntatge i impressió:

Saladrígues, S.L. - Ctra. de Preixana, s/n - 25250 BELLPUIG

Dip. Legal: L-2107 - 1990

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència

Consell Comarcal de la Segarra

INSTITUT D'ESTUDIS ILERDENCS
Fundació Pública de la Diputació de Lleida

Ajuntament de Tarroja

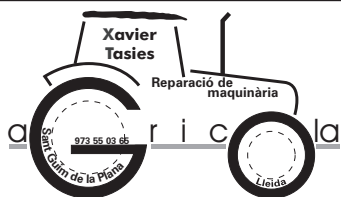

Art al carrer

Foto d'una parella de bous, tirant d'una arada. Construcció en metall realitzada pel nostre alicant el Sr.Xavier Tàsies, de Sant Guim de la Plana, que regenta una empresa d'arranjament de maquinària agrícola. Des d'aquestes pàgines de Terra Rubra el vull felicitar per aquesta faceta artística que ens tenia amagada.

L'obra s'ha instal·lat a l'exterior de la casa Rural "Cal Gol" d'Aravell (Alt Urgell)."

A. MOLINÉ ROURA.

Tel. 973 53 16 73 - Part. 973 53 16 06 - Av. Mil·lenari, 38 - 25200 CERVERA

Hostal
Jaumet
Fundat el 1890
TORÀ

Ctra. Barcelona-Andorra, s/n
Tel./Fax 973 47 30 77
25750 TORÀ (Lleida)

www.hostaljaumet.com
info@hostaljaumet.com